

УДК 159.922:005.32

Лагодзінська В. І.

МЕТОДИКИ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ЧИННИКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Лагодзінська В. І. **Методики для дослідження креативності персоналу освітніх організацій як чинника психологічного здоров'я.** У статті розглянуто підходи до аналізу креативності персоналу освітніх організацій та представлено комплекс методик для емпіричного дослідження креативності персоналу освітніх організацій як чинника психологічного здоров'я. Комплекс включає три методики: методику «Який Ваш творчий потенціал?» С.А. Касьянова, опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» Г.С. Нікіфорова, М.А. Дмитрієвої, В.М. Снеткова та опитувальник «Креативність» Н. Ф. Вишнякової. Детально проаналізовано зміст кожної з методик та їх призначення.

Ключові слова: креативність, творчість, креативний потенціал, психологічне здоров'я особистості, психологічне здоров'я персоналу освітніх організацій, методики.

Лагодзинская В. И. **Методики для исследования креативности персонала образовательных организаций как фактора психологического здоровья.** В статье рассмотрены подходы к анализу креативности персонала образовательных организаций и представлен комплекс методик для эмпирического исследования креативности персонала образовательных организаций как фактора психологического здоровья. Комплекс включает три методики: методика «Какой Ваш творческий потенциал?» С.А. Касьянова, опросник «Какой Ваш креативный потенциал?» С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В.М. Снеткова и опросник «Креативность» Н. Ф. Вишняковой. Подробно проанализировано содержание каждой из методик и их назначение.

Ключові слова: креативность, творчество, креативный потенциал, психологическое здоровье личности образовательных организаций, психологическое здоровье персонала, методики.

Постановка проблеми. Реалізація стратегії розвитку національної освіти в Україні та нововведень можливі лише на основі збереження психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій.

Тож однією із актуальних проблем сучасної системи освіти, разом із розвитком та інноваційністю, є забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій, як на рівні освітнього закладу в цілому, так і на рівні особистості в організації.

Одним із резервів покращення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій є виявлення та дослідження детермінант його забезпечення, що пов'язані з особистістю в організації та її діяльністю. Аналіз літератури показує, що в ієрархії чинників психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій важливе місце належить креативному потенціалу особистості. Чим імовірніші перспективи розвитку соціуму, тим більш необхідні креативні особистості, які здатні їх реалізувати і управляти творчим процесом оновлення.

Т. Яковишина наголошує на тому, що сучасний педагог має бути креативною особистістю, адже саме креативність як здатність до творчості, нестандартного й оригінального мислення і поведінки, що проявляється в різних сферах активності людини, сприятиме максимальній орієнтації на творче начало в освітній діяльності [44].

У найпростішому варіанті слід говорити про феномен творчого потенціалу як про ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності в цілому [25].

У зв'язку з цим постає проблема методичного забезпечення дослідження проблеми креативності як важливого чинника забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури засвідчив, що вивчення поняття «креативність» особистості має достатню багатовекторність (О. Антонова [2; 3], Д. Богоявленська [4; 5], О. Бондарчук [6], Л. Даринська [13], Дж. Гілфорд [11], П. Горностаї [12], В. Лагодзінська [23], О. Лобода [25], Т. Любарт [27], В. Моляко [30-32] А. Маслоу [28], І. Поклад [37], В.А. Роменець [40], Т. Яковишина [44], Н. Ярема [45] та ін.).

Що стосується психологічного здоров'я персоналу освітньої організації, то ця проблема знайшла значно менше відображення, зокрема, в роботах вітчизняних учених. У публікаціях, з урахуванням наявних у літературі розробок, відзначено, що в ієрархії організаційних цінностей феномен здоров'я розглядається як базова умова ефективності професійної діяльності та своєрідний продукт її розвитку [19–21].

Поняття «психологічне здоров'я» розглядається, насамперед, у контексті психологічних аспектів психічного здоров'я, стосується особистості в цілому та перебуває в тісному зв'язку з вищими проявами людського духу (І. Галецька [9; 10], Ю. Никоненко [33], А. Шувалов [43] та ін.). Психологічне здоров'я визначається як процес гармонійного особистісного опрацювання життєвого досвіду в напрямку самоздійснення особистості (Т. Коваленко [22], Н. Підбуцька [36] та ін.).

Що стосується проблеми аналізу методичного інструментарію для дослідження креативності персоналу освітніх організацій як чинника психологічного здоров'я, то цьому аспекту приділено недостатньо уваги. Окремі методи дослідження креативності персоналу організацій описували у своїх працях І. Виноградова [7], Т. Ільїна [18], Є. Ільїн [17] та ін. Разом із тим, слід підкреслити, що зазначені роботи не розкривають достатньою мірою всіх аспектів зазначеної проблеми.

Виходячи з актуальності та недостатньої розробки проблеми, **метою нашого дослідження** виступає аналіз методик для дослідження креативності як важливого чинника забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій.

Дослідження проведено в рамках виконання науково-дослідної теми лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Психолого-організаційні детермінанти забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій в умовах соціальної напруженості» (2019–2021 рр.), науковий керівник – дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор Л. Карамушка.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Розглянемо, насамперед, основні концептуальні підходи до дослідження креативності як важливого чинника забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій.

Найбільш широко представлені дослідження креативності особистості в контексті її психологічного здоров'я в гуманістичній психології (А. Маслоу [28] та ін.). Зазначається, що творча самореалізація як прояв психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій, на думку представників гуманістичної психології, розвиток творчого потенціалу і самореалізації особистості є важливою умовою оздоровлення суспільства, оскільки передбачає єднання людини із соціумом, а також зумовлює її творчу адаптацію, яка є необхідною для повноцінного життя в світі з бурхливими змінами. Вбачаючи в творчості вищу людську потребу, прояв психологічного здоров'я та особистісної інтеграції, психологи розглядають творчу особистість як особистість, яка є самоактуалізованою.

Вітчизняний дослідник В. Моляко [30] підкреслює, що творчий потенціал особистості розглядається як інтегральна, динамічна особистісно-соціальна властивість, яку можна охарактеризувати як невичерпний ресурс творчих можливостей, здатність конкретної людини до цілеспрямованої творчої діяльності, що виступає фундаментом її психічного благополуччя. Таким чином, творчий потенціал виконує інтегруючу функцію в структурі якісних характеристик системи психічного здоров'я, розвитку та становлення особистості [30].

На думку В. Ананьєва [1], суттєве призначення психології здоров'я проявляється в розкритті так званої «квітки потенціалів» особистості: потенціал розуму (інтелектуальний аспект здоров'я) – здатність людини розвивати інтелект та вміти користуватися ним; потенціал волі (особистісний аспект здоров'я) – здатність людини до самореалізації, уміння ставити цілі та досягати їх, обираючи адекватні засоби; потенціал почуттів (емоційний аспект здоров'я) – здатність людини конгруентно виражати власні почуття, розуміти та некритично сприймати почуття інших людей; потенціал тіла (фізичний аспект здоров'я) – здатність розвивати фізичну складову здоров'я, усвідомлювати свою тілесність як властивість власної особистості; креативний потенціал (творчий аспект здоров'я) – здатність людини до творчої активності, творчості; духовний потенціал (духовний аспект здоров'я) – здатність розвивати духовну природу людини [1].

Отже, у дослідженнях особливостей психологічного здоров'я особистості значна увага зосереджена на проблемі розкриття її потенційних можливостей. Особливого значення ми надаємо саме креативності особистості.

На переконання А. Маслоу [28], темпи розвитку історичного процесу останнім часом значно прискорилися, і людство переживає особливий історичний момент, зовсім не схожий на попередні. У суспільстві, стверджує дослідник, назріла необхідність у новому типі людини – креативній особистості, яку б зміни не лякали, а надихали, яка була б здатна до імпровізації, впевнена, мужня, духовно сильна, адаптивна у несподіваній, незнайомій ситуації. Отже, проблема креативності, на думку А. Маслоу, це перш за все проблема креативної особистості (а не продуктів креативної діяльності, креативної поведінки та ін.). Автор глибоко переконаний, що креативність може проявлятися у всьому, що робить людина: в її сприйнятті, установках, поведінці. Саме тому вона не може не впливати на контрактивну, когнітивну та емоційну сферу людини [28].

Згідно з нашими попередніми дослідженнями [24], до *основних підходів* з дослідження креативності персоналу освітніх організацій як чинника психологічного здоров'я слід віднести: 1) *психогенетичний підхід* (В. Бехтерев, В. Енгельгард, В. Вільчек та ін.) – кожна людина має певний рівень природної обдарованості творчими здібностями, творча здібність людини виступає як природжена потреба та реалізується за допомогою механізму наслідування; 2) *соціальний підхід* (О. Лук [26], В. Моляко [30–32] та ін.) – оскільки людина народжується в світі соціальному, то процес її розвитку завжди супроводжується впливом соціокультурного середовища, соціальне обумовлює творчі можливості людини, сприяє їх реалізації або гальмує їх прояв; 3) *чуттєво-емоційний підхід* (В. Дружинін [15] та ін.) – творчість передбачає внутрішню (ментальну) активність особистості, тому що супроводжується емоційно-чуттєвими реакціями особистості; емоційні переживання можуть або спонукати особистість до творчості, або бути продуктом творчо-діяльнісної активності; 4) *аксіологічний (ціннісний) підхід* (В. Роменець [40] та ін.) – цінності визначають зміст творчості, творчість є цінною лише тоді, коли виражається в позитивній продуктивності; 5) *діяльнісний підхід* (В. Моляко [30–32] та ін.) – внутрішня активність особистості, як правило, має прояв у її зовнішній (діяльнісній) активності, метою якої є перетворення світу через власну діяльність; 6) *мотиваційний підхід* (А. Маслоу [28], Г. Олпорт [34] та ін.) – до творчості особистість спонукає певний тип мотивації, тому творчість породжується специфічними внутрішніми прагненнями людини.

У свою чергу, В. Рибалка [39] зазначає, що володіння адекватним методико-діагностичним інструментарієм стає необхідною передумовою ефективного розуміння творчої особистості й педагогічного керування її розвитком.

Для нашого дослідження важливе значення мають педагогічні праці, присвячені проблемам розвитку творчої особистості в навчально-виховному процесі (І. Зязюн [16], В. Моляко [30–32], С. Поташник [38], М. Сисоєва [41], Ю. Сокольников [42] та ін.).

Зокрема існує достатня кількість методик діагностики креативності особистості, які мають узагальнений характер і не враховують особливості певного виду діяльності. Відбір найбільш ефективних методик діагностики креативності персоналу освітніх організацій як чинника психологічного здоров'я у нашому дослідженні доцільно здійснювати відповідно до визначених критеріїв, які буде розкрито нижче.

Для вивчення особливостей розвитку креативної складової персоналу освітніх організацій необхідно визначити такі психодіагностичні методики, які забезпечать надійність, достовірність та валідність дослідження.

На основі аналізу літератури нами було підбрано «Комплекс методик для дослідження креативності персоналу освітніх організацій як чинника психологічного здоров'я», який включає три методики: методику «Який Ваш творчий потенціал?» С.А. Касьянова [29], опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» Г.С. Нікіфорова, М.А. Дмитрієвої, В.М. Снеткова [35] та опитувальник «Креативність» Н.Ф. Вишнякової [8], виділені та проаналізовані нами.

Проаналізуємо послідовно кожен із методик.

Перша методика «Який Ваш творчий потенціал?» С.А. Касьянова [29] може бути використана для дослідження творчого потенціалу персоналу освітніх організацій. Вона діагностує такі показники: межу допитливості; віру в себе; постійність; амбіційність; слухову пам'ять; зорову пам'ять; прагнення бути незалежним; уміння абстрагуватися; ступінь зосередженості. Ці здібності і становлять основні якості творчого потенціалу та його загальний рівень.

Методика складається з 18 пунктів, інструкції для учасників дослідження та інтерпретації результатів дослідження.

Обробка та інтерпретація результатів відбувається шляхом підрахунку відповідної кількості балів за кожну відповідь «А», «Б», «В». У результаті вираховується загальний рівень творчого потенціалу: високий, середній, низький.

Низький рівень творчого потенціалу говорить про те, що творчий потенціал невеликий. Можливою причиною є недооцінка себе, своїх здібностей. Відсутність віри у свої сили призводить до думки про взагалі неспроможність до творчості.

Середній рівень творчого потенціалу свідчить про цілком нормальний творчий потенціал, про наявність тих якостей, які дозволяють людині творити. Разом із тим, є і проблеми, які гальмують процес творчості.

При *високому рівні творчого потенціалу* у людини є багатий вибір можливостей для творчості. Якщо вдало застосувати свої здібності, то людині доступні будь-які різноманітні форми творчості.

Також для дослідження творчого потенціалу персоналу освітніх організацій доцільно, на наш погляд, використовувати опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» (Г.С. Нікіфорова,

М.А. Дмитрієвої, В.М. Снеткова) [35], спрямований на вивчення креативного потенціалу, який є важливою умовою введення інноваційних змін в освітніх організаціях. Цей опитувальник дозволяє пізнати потенціал і визначити, що саме, можливо, заважає персоналу освітніх організацій на шляху до забезпечення відповідного рівня психологічного здоров'я. Окрім того, визначається загальний показник креативності.

Креативний потенціал досліджується в трьох основних виявах: 1) «Моя особистість»; 2) «Мій підхід до розв'язання проблем»; 3) «Моє робоче середовище». Шкали А «Моя особистість» і В «Мій підхід до розв'язання проблем» дозволяють діагностувати рівень розвитку творчого потенціалу особистості та здатності до креативного розв'язання проблем. Так, за допомогою шкали А «Моя особистість» можна визначити такі рівні розвитку творчого потенціалу персоналу освітніх організацій: а) креативний потенціал особистості стримується деякими почуттями стосовно себе; б) креативний потенціал достатньо розвинений, але не завжди проявляється; в) креативний потенціал високорозвинений та наявні здібності надихати до креативності інших. Шкала В «Мій підхід до розв'язання проблем» дає можливість виокремити такі рівні креативності у розв'язанні проблем у персоналу освітніх організацій: а) стиль розв'язання проблем має тенденцію бути «книжним», йому бракує креативності; б) підхід до розв'язання проблем іноді визначається ригідністю і може приводити до стандартних рішень, які більше, ніж потрібно, спираються на минулі розв'язки подібних проблем; в) відкритий, креативний підхід до розв'язання проблем і здатність підтримувати інших під час розв'язання проблем.

Шкала С «Моє робоче середовище» дозволяє оцінити, наскільки креативним є робоче середовище в освітніх організаціях. Зокрема, за допомогою опитувальника можна визначити три рівні творчої спрямованості організаційного середовища: а) робоче середовище не підтримує креативного мислення; б) у робочому середовищі час від часу важко бути креативним; в) робоче середовище є ідеальним для креативної особистості.

Також на основі поєднання різних шкал опитувальника «Який Ваш креативний потенціал?» (шкали А «Моя особистість», шкали В «Мій підхід до розв'язання проблем» та шкали С «Моє робоче середовище») можна визначити такі рівні загального творчого потенціалу персоналу освітніх організацій: а) «Нині Ви розумієте, що всі ми маємо значний потенціал креативності, – йому тільки треба дати шанс проявитися. Тому позбудьтеся перепон для прояву своєї креативності зі свого боку і з боку інших»; б) «У Вас хороший креативний потенціал, який поки прихований і стримується чи Вами особисто, чи Вашим підходом до розв'язання проблем, чи Вашим робочим середовищем. Ви в змозі змінити кожен з трьох аспектів – так чого ж Ви зволікаєте?»; в) «Ви, вочевидь, висококреативна особистість з великим потенціалом. Продовжуйте розвивати Ваш талант, прагнучи знайти нові шляхи його використання – вдома, у Ваших захопленнях, і, звісно, на роботі».

Отже, на основі отриманих емпіричних результатів рівня креативного потенціалу персоналу освітніх організацій можуть бути визначені шляхи забезпечення рівня психологічного здоров'я, тобто подальшого гармонійного співвідношення творчого потенціалу та психологічного здоров'я.

Для більш детального вивчення творчого потенціалу персоналу освітніх організацій доцільно використовувати відносно просту, універсальну та валідну експрес-діагностику творчих схильностей особистості – тест-опитувальник «Креативність» Н.Ф. Вишнякової [8], який інтегрував би основні показники креативності. Тест побудовано за принципом виявлення переваг, спрямованості і креативних характеристик, а також можливих резервів, рівня самооцінки і творчого потенціалу особистості.

Структура креативних характеристик особистості включає кілька досить великих інтегрованих якостей. Опитувальник складається з 80 пунктів, згрупованих у 8 шкал: 1) творче дивергентне мислення; 2) допитливість; 3) оригінальність; 4) уява; 5) інтуїція; 6) емоційна емпатія; 7) відчуття гумору; 8) творче ставлення до професії.

Методика дослідження дозволяє виявити рівень творчих схильностей особистості і побудувати психологічний креативний профіль. Дає можливість інтерпретувати приховані механізми психічної регуляції на основі подолання життєвих ситуацій. Експериментально отримана інформація дозволить класифікувати дане випробування по релевантній якості, тобто можливо кількісне і якісне порівняння отриманих результатів. На основі побудови психологічного профілю креативності наочно можна виразити рівень однієї з творчих характеристик і залежність між ними.

Креативність – це якісне, а не кількісне перетворення, певну складність представляє вибір адекватних критеріїв і якісних складових креативного потенціалу. У тесті умовно виділяються креативні показники, що включають такі основні фактори:

- Творче (дивергентне) мислення як інтелектуальний процес створення нового. Виділяючи творче мислення як важливу складову творчої особистості, передбачається поєднання пильності у

пошуках проблем, гнучкості інтелекту, легкості генерування ідей і здатності до віддаленого асоціювання, що проявляє себе як нестандартність мислення, яку здавна вважають неодмінною складовою частиною таланту.

- Оригінальність як здатність особистості відтворювати безліч різноманітних, незвичайних і нестереотипних ідей на основі продукування віддалених асоціацій, нешаблонність пошуку розв'язку проблем, винахідливість.

- Уява як створення нових образів відповідно до творчих задумів, реалізованими в незвичайних і цінних (для особистості або суспільства) продуктах діяльності.

- Допитливість як відкритість до всього нового і невідомого, яка проявляється в підвищеній активності і прагненні до пошуку цікавої інформації.

- Інтуїція як підсвідоме осягнення істини або ідеї на основі здогадки, «внутрішнього голосу» і попереднього міркування. Інтуїція як творче осягання відображає спосіб латентного (прихованого) дивергентного мислення.

- Емоційність і емпатія, які характеризують зміст, якість і динаміку емоцій і почуттів, ставлення особистості до продуктивної процесу і результату.

- Почуття гумору. Дотепність і незвичність бачення проблеми під гумористичним кутом зору. Гумор творчої особистості відрізняється філософським витонченим висміюванням реальних людських недоліків, властивих багатьом людям, але без заподіяння шкоди і образ іншої людини. Це часто набуває форми глузування з того, що викликає скоріше сміх, ніж злість. Гумор в атмосфері творчості спонтанний, імпровізаційний і доброзичливий. Гумор творчої особистості можна назвати добродушним і конструктивним та розглядати як творче ставлення до професійної значимої діяльності.

- Професійна креативність включає продуктивну професійну спрямованість особистості, рівень оригінальності мислення, імпровізаційність, відкритість до нового в діяльності і новаторство.

Справжній прояв креативності відбувається в процесі продуктивної діяльності, коли в міру включення в творчий процес і залучення до творчої діяльності людини поступово відбуваються психокорекція та самокорекція, в ході яких розкривається і розвивається креативний потенціал особистості.

Вищеописані підходи щодо діагностики креативності не виключають, а доповнюють один одного. Оскільки креативність є багатовимірним утворенням, доречно досліджувати різні її аспекти за допомогою певних методик.

Висновки. Використання зазначених методик дасть можливість вивчити рівень розвитку структурних компонентів та складових креативного потенціалу як важливих чинників забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій, як на рівні освітнього закладу в цілому, так і на рівні особистості в організації.

Перспективи подальших досліджень. Представлений комплекс методик буде використано для проведення спеціального емпіричного дослідження на наступних етапах діагностики та аналізу означеної проблеми. Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики надалі вбачається розробка та впровадження психолого-педагогічної програми розвитку творчого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Ананьев В. А. Основы психологии здоровья. Кн. 1 : Концептуальные основы психологии здоровья. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 384 с.
2. Антонова О. Є. Концептуальні підходи до виділення ознак креативності. Креативна педагогіка. *Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця, 2014. Вип. 8. С. 59–67.
3. Антонова О. Є. Теоретичні підходи до створення моделі педагогічної обдарованості. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : монографія / за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. С. 175–215.
4. Богоявленская Д. Б. «Субъект деятельности» в проблематике творчества. *Вопросы психологии*. 1999. № 2. С. 35.
5. Богоявленская Д. Б. Основные современные концепции творчества и одаренности. Москва, 1997. 417 с.
6. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія. Київ : Наук. світ, 2008. 318 с.
7. Виноградова И. А. Диагностика творческого потенциала учащихся. *Актуальные вопросы современной науки*. 2014. №34. С. 97–104.
8. Вишнякова Н. Ф. Тест «Креативність». *Вісник Сага*. Серія «Психологія». 2011. № 1 (9). С. 168–181.
9. Галецька І. І. Психологічне здоров'я як проблема національної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів, 2012. № 2 (1). С. 49–58.
10. Галецька І. І. У пошуках свободи: внутрішня свобода як критерій психологічного здоров'я. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2010. Вип. 10. С. 129–139.

11. Гилфорд Д. Три сторони інтелекта. *Психологія мислення*. Москва : Прогресс, 2000. 14 с.
12. Горностай П. П. Креативність і гармонійність особистості (психотерапевтичний аспект). *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія № 12. *Психологічні науки* : зб. наук. праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. № 9 (33). С. 3–7.
13. Даринская Л. А. Творческий потенциал учащихся: методология, теория, практика : монография. Санкт-Петербург, 2005. С. 10–12.
14. Дмитрук С.В. Розвиток креативності студентів в умовах дозвілля засобами туристських ігор : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.06. Київ, 2007. 24 с.
15. Дружинин В. Н. Психология творчества. *Психологический журнал*. 2005. № 5. С. 101–109.
16. Зязюн І.А. Естетичні засади розвитку особистості. Мистецтво у розвитку особистості : монографія ; передмова та післямова Н.Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. С. 14–36.
17. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. *Психология творчества, креативности, одаренности*. Санкт-Петербург : Питер, 2009. URL : <http://www.litres.ru> (дата звернення 10.04.20).
18. Ильина Т. В. История искусств. Отечественное искусство : учебник. [3-е изд., перераб. и доп.]. Москва: Высш. шк., 2000. 407 с.
19. Карамушка Л. М., Дзюба Т. М. Феномен «здоров'я» як актуальний напрям досліджень в організаційній психології. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2019. № 1 (16).
20. Карамушка Л. М., Шевченко А. М. Психологічні чинники та умови забезпечення психологічного здоров'я менеджерів освітніх організацій. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2017. Том I : *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. Вип. 47. С. 22–29.
21. Карамушка Л. М., Заїка І. В. Соціальна фрустрованість освітнього персоналу: зв'язок зі складовими організаційної культури загальноосвітніх навчальних закладів. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2016. Том I : *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. Вип. 45. С. 4–40.
22. Коваленко Т. М. Творчість і креативність – риси майбутніх фахівців у вищій економічній освіті. URL: https://novyn.kpi.ua/2009-3-2/02_Kovalenko.pdf (дата звернення 10.04.20).
23. Лагодзінська В. І. Креативний потенціал освітніх організацій: взаємозв'язок із типами організаційної культури. *Актуальні проблеми психології* : зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С. Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. Т. I : *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія* / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2014. Вип. 41. С. 40–45.
24. Лагодзінська В. І. Креативність як важлива детермінанта забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій: теоретичний аналіз проблеми. *Актуальні проблеми психології* : зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. I : *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2019. Вип. 54. С. 29–35.
25. Лобода О. В. Креативність як основа психічного здоров'я особистості. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/3_2010/16.pdf (дата звернення 10.04.20).
26. Лук А. Н. Психология творчества / под ред. П. В. Занкова. Москва : Наука, 1978. 127 с.
27. Любарт Т., Торджман С., Зенасни Ф. Психология креативности. Москва : КогитоЦентр, 2009. 215 с.
28. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 352 с.
29. Методика «Який Ваш творчий потенціал?». Большая книга психологических тестов / [сост. С.А. Касьянов]. Москва : Эксмо, 2007. 496 с.
30. Моляко О. В. Здібність, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
31. Моляко В. О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина*. 2005. № 6. С. 2.
32. Моляко В. О. Концепція виховання творчої особистості. *Рад. школа*. 1991. № 5. С. 47–51.
33. Никоненко Ю. П. Клінічна психологія : навч. посіб. Київ : КНТ, 2016. 369 с.
34. Олпорт Г. Становление личности : Избранные труды / [пер. с англ. Л. В. Трубицыной и Д. А. Леонтьева] ; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. Москва : Смысл, 2002. 462 с.
35. Опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?». Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности / под ред. Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова. Санкт-Петербург : Речь, 2001. С. 302–310.
36. Підбуцька Н. В., Курявська О. М. Критерії психологічного здоров'я особистості. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. / ред. : Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ "ХПИ", 2011. Вип. 28 (32). С. 255–260.
37. Поклад І. М. Креативність у концепції А. Г. Маслоу. Новый акрополь. Культурная ассоциация URL: <http://www.newastopolis.org.ua/ru/study/conference/?thesis=4960> (дата звернення 09.04.20).
38. Поташник М. М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт : пособие для учителя. Київ : Рад. шк., 1988. 191 с.
39. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1996. 236 с.
40. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. [2-ге вид, доп.]. Київ : Либідь, 2001. 288 с.
41. Сисоева С. О. Основы педагогической творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

42. Сокольников Ю.П. Системный подход в исследованиях воспитания. Москва : Прометей, 1993. 200 с.
43. Шувалов А. В. Антропологические аспекты психологии здоровья. *Национальный психологический журнал*. 2015. № 4 (20). С. 23–36.
44. Яковичина Т. В., Шалівська Ю. В. Трансформація поняття «Креативність» у контексті реформування педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. Одеса, 2019. Т. 2. Вип. 10. 188 с.
45. Ярема Н. Ю. Психологічне здоров'я особистості. *Юридична психологія*. 2015. № 2. С. 106–115.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Anan'ev V. A. Osnovy psihologii zdorov'ja. Kn. 1 : Konceptual'nye osnovy psihologii zdorov'ja. Sankt-Peterburg : Rech', 2006. 384 s.
2. Antonova O. Ye. Kontseptualni pidkhody do vydilennia oznak kreatyvnosti. Kreatyvna pedahohika. *Akademiia mizhnarodnoho spivrobnytstva z kreatyvnoi pedahohiky*. Vinnytsia, 2014. Vyp. 8. S. 59–67.
3. Antonova O. Ye. Teoretychni pidkhody do stvorennia modeli pedahohichnoi obdarovanosti. Profesiino-pedahohichna osvita: suchasni kontseptualni modeli ta tendentsii rozvytku : monohrafiia / za zah. red. prof. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2006. S. 175–215.
4. Bogojavlenskaja D. B. «Subjekt dejatel'nosti» v problematike tvorchestva. *Voprosy psihologii*. 1999. № 2. S. 35.
5. Bogojavlenskaja D. B. Osnovnye sovremennye koncepcii tvorchestva i odarennosti. Moskva, 1997. 417 s.
6. Bondarchuk O. I. Sotsialno-psykholohichni osnovy osobystisnoho rozvytku kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u profesiinii diialnosti : monohrafiia. Kyiv : Nauk. svit, 2008. 318 s.
7. Vinogradova I. A. Diagnostika tvorcheskogo potentsiala uchashhihsja. *Aktual'nye voprosy sovremennoj nauki*. 2014. №34. S. 97–104.
8. Vyshniakova N. F. Test «Kreatyvnist». *Visnyk Saha. Seriia «Psykhologhiia»*. 2011. № 1 (9). S. 168–181.
9. Haletska I. I. Psykholohichne zdorovia yak problema natsionalnoi bezpeky. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. Lviv, 2012. № 2 (1). S. 49–58.
10. Haletska I. I. U poshukakh svobody: vnutrishnia svoboda yak kryterii psykholohichnoho zdorovia. *Problemy suchasnoi psykholohii* : zb. nauk. prats KPNU imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy. Kyiv, 2010. Vyp. 10. S. 129–139.
11. Gilford D. Tri storony intellekta. *Psihologija myshlenija*. Moskva : Progress, 2000. 14 s.
12. Hornostai P. P. Kreatyvnist i harmoniinst osobystosti (psykhoterapevtychnyi aspekt). *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriia № 12. Psykholohichni nauky* : zb. nauk. prats. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova, 2005. № 9 (33). S. 3–7.
13. Darinskaja L. A. Tvorcheskij potentsial uchashhihsja: metodologija, teoriija, praktika : monografija. Sankt-Peterburg, 2005. S. 10–12.
14. Dmytruk S.V. Rozvytok kreatyvnosti studentiv v umovakh dozvillia zasobamy turystskykh ihor : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. : 13.00.06. Kyiv, 2007. 24 s.
15. Druzhinin V. N. Psihologija tvorchestva. *Psihologicheskij zhurnal*. 2005. № 5. S. 101–109.
16. Ziaziun I.A. Estetychni zasady rozvytku osobystosti. *Mystetstvo u rozvytku osobystosti* : monohrafiia ; peredmova ta pisliamova N.H. Nychkalo. Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2006. S. 14–36.
17. Il'in E.P. Psihologija tvorchestva, kreativnosti, odarennosti. *Psihologija tvorchestva, kreativnosti, odarennosti*. Sankt-Peterburg : Piter, 2009. URL : <http://www.litres.ru> (data zvernennja 10.04.20).
18. Il'ina T. V. Istorija iskusstv. *Otechestvennoe iskusstvo* : uchebnik. [3-e izd., pererab. i dop.]. Moskva: Vyssh. shk., 2000. 407 s.
19. Karamushka L. M., Dziuba T. M. Fenomen «zdorovia» yak aktualnyi napriam doslidzhen v orhanizatsiinii psykholohii. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia*. 2019. № 1 (16).
20. Karamushka L. M., Shevchenko A. M. Psykholohichni chynnyky ta umovy zabezpechennia psykholohichnoho zdorovia menedzheriv osvितnikh orhanizatsii. *Aktualni problemy psykholohii* : zb. nauk. prats In-tu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. 2017. Tom I : *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia*. Vyp. 47. S. 22–29.
21. Karamushka L. M., Zaika I. V. Sotsialna frustrovanist osvितnoho personalu: zviazok zi skladovymy orhanizatsiinoini kultury zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. *Aktualni problemy psykholohii* : zb. nauk. prats In-tu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. 2016. Tom I : *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia*. Vyp. 45. C. 4–40.
22. Kovalenko T. M. Tvorchist i kreatyvnist – rysy maibutnykh fakhivtsiv u vyshchii ekonomichnii osviti. URL: https://novyn.kpi.ua/2009-3-2/02_Kovalenko.pdf (data zvernennia 10.04.20).
23. Lahodzinska V. I. Kreatyvnyi potentsial osvितnikh orhanizatsii: vzaiemozviazok iz typamy orhanizatsiinoini kultury. *Aktualni problemy psykholohii* : zb. naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy / [red. kol. : S. D. Maksymenko (hol. red.) ta in.]. T. I : *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia* / za red. S. D. Maksymenka, L. M. Karamushky. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 2014. Vyp. 41. S. 40–45.
24. Lahodzinska V. I. Kreatyvnist yak vazhlyva determinanta zabezpechennia psykholohichnoho zdorovia personalu osvितnikh orhanizatsii: teoretychnyi analiz problemy. *Aktualni problemy psykholohii* : zb. naukovykh prats Instytutu

- psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. T. I : *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia*. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 2019. Vyp. 54. S. 29–35.
25. Loboda O. V. Kreatyvnist yak osnova psykhhichnoho zdorovia osobystosti. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/3_2010/16.pdf (data zvernennia 10.04.20).
 26. Luk A. N. Psihologija tvorcestva / pod red. P. V. Zankova. Moskva : Nauka, 1978. 127 s.
 27. Ljubart T., Tordzhman S., Zenasni F. Psihologija kreativnosti. Moskva : KogitoCentr, 2009. 215 s.
 28. Maslou A. G. Motivacija i lichnost'. Sankt-Peterburg : Piter, 2008. 352 s.
 29. Metodyka «Iakyi Vash tvorchyi potentsial?». Bol'shaja kniga psihologicheskikh testov / [sost. S.A. Kas'janov]. Moskva : Jeksmo, 2007. 496 s.
 30. Moliako O. V. Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen / za red. V. O. Moliako, O. L. Muzyky. Zhytomyr : Ruta, 2006. 320 s.
 31. Moliako V. O. Tvorchyi potentsial liudyny yak psykholohichna problema. *Obdarovana dytyna*. 2005. № 6. S. 2.
 32. Moliako V. O. Kontsepsiia vykhovannia tvorchoi osobystosti. *Rad. shkola*. 1991. № 5. S. 47–51.
 33. Nykonenko Yu. P. Klinichna psykholohiia : navch. posib. Kyiv : KNT, 2016. 369 s.
 34. Olport G. Stanovlenie lichnosti : Izbrannye trudy / [per. s angl. L. V. Trubicynoj i D. A. Leont'eva] ; pod obshh. red. D. A. Leont'eva. Moskva : Smysl, 2002. 462 s.
 35. Opytvalnyk «Iakyi Vash kreatyvnyi potentsial?». Praktikum po psihologii menedzhmenta i professional'noj dejatel'nosti / pod red. G. S. Nikiforova, M. A. Dmitrievoj, V. M. Snetkova. Sankt-Peterburg : Rech', 2001. S. 302–310.
 36. Pidbutska N. V., Kuriavska O. M. Kryterii psykholohichnoho zdorovia osobystosti. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity* : zb. nauk. pr. / red. : L. L. Tovazhnianskyi, O. H. Romanovskiy. Kharkiv : NTU "KhPI", 2011. Vyp. 28 (32). S. 255–260.
 37. Poklad I. M. Kreatyvnist u kontseptsii A. H. Maslou. Novyi akropol. Kulturnaia assotsiatsiia URL: <http://www.newacropolis.org.ua/ru/study/conference/?thesis=4960> (data zvernennia 09.04.20).
 38. Potashnik M. M. Pedagogicheskoe tvorcestvo: problemy razvitija i opyt : posobie dlja uchitelja. Kiiv : Rad. shk., 1988. 191 s.
 39. Rybalka V. V. Psykholohiia rozvytku tvorchoi osobystosti : navch. posib. Kyiv : IZMN, 1996. 236 s.
 40. Romenets V. A. Psykholohiia tvorchosti : navch. posib. [2-he vyd, dop.]. Kyiv : Lybid, 2001. 288 s.
 41. Sysoieva S. O. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti : pidruchnyk. Kyiv : Milenium, 2006. 346 s.
 42. Sokol'nikov Ju.P. Sistemyj podhod v issledovanijah vospitaniija. Moskva : Prometej, 1993. 200 s.
 43. Shuvalov A. V. Antropologicheskie aspekty psihologii zdorov'ja. *Nacional'nyj psihologicheskij zhurnal*. 2015. № 4 (20). S. 23–36.
 44. Yakovyshyna T. V., Shalivska Yu. V. Transformatsiia poniattia «Kreatyvnist» u konteksti reformuvannia pedahohichnoi osvity. *Innovatsiina pedahohika* : naukovyi zhurnal Prychornomorskoho naukovy-doslidnoho instytutu ekonomiky ta innovatsii. Odesa, 2019. T. 2. Vyp. 10. 188 s.
 45. Yarema N. Yu. Psykholohichne zdorovia osobystosti. *Yurydychna psykholohiia*. 2015. № 2. S. 106–115.

Lagodzinska, V. I. Instruments for studying educational organization staff creativity as a psychological health factor. The article deals with educational organization staff psychological health factors both at individual and organizational levels. It has been shown that personal creative potential is an important psychological health factor.

The author presents a set of instruments to use in studying educational organization staff creativity as their psychological health factor and analyzes in detail each instrument and its purpose.

Based on the analysis of the relevant literature, the author included in a set of instruments for studying educational organization staff creativity as their psychological health factor "What is your creative potential?" by G.S. Nikiforova, M.A. Dmitrieva and V.M. Snetkova, "What is your creative potential?" by S.A. Kasyanova and "Creativity" by N.F. Vyshnyakova.

These instruments will allow assessing the levels of the educational organization staff creative potential components as important factors in staff psychological health, both at the organizational and individual levels.

The presented set of instruments is planned to use in an empirical study into educational organization staff creative potential as their psychological health factor. The author believes that the development and testing of an educational organization staff creative potential development program is an important task of future research.

Key words: creativity, creative potential, psychological health of the individual, psychological health of the staff of educational organizations, instruments.

Відомості про автора

Лагодзінська Валентина Іванівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Lahodzinska, Valentyna Ivanivna, PhD, senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G. S. Kostyuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: vlagoda@ukr.net